

Gmina dobra do życia

Wskaźnik jakości życia w gminach 2021

**SERWIS
SAMORZĄDOWY
PAP**

opracowanie:

prof. dr hab. Przemysław Śleszyński

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN

Warszawa, październik 2021

Spis zawartości

Podziękowania	2
1. Założenia i cele	4
2. Metodologia	6
3. Wskaźniki szczegółowe i źródła danych	8
4. Wyniki	14
Bibliografia	22

Podziękowania

Ranking „Gmina dobra do życia”, badający jakość życia w gminach, nie powstałby, gdyby nie życzliwość wielu instytucji publicznych, które udostępniły szczegółowe dane. Autor dziękuje następującym Osobom i podmiotom:

- Pani Katarzyna Goch z Instytutu Geodezji i Kartografii oraz Pan dr Paweł Sudra z Instytutu Rozwoju Miast i Regionów (dane o najkrótszym dendrycie – minimalnym drzewie rozpinającym między punktami adresowymi, użyte we wskaźniku rozproszenia zabudowy);
- Pan prof. Jan M. Matuszkiewicz z Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN (dane z mapy roślinności potencjalnej Polski, użyte we wskaźniku zagrożenia powodziowego);
- Pan prof. Marcin Stępniaak z European Commission – Joint Research Centre w Ispra, Włochy (obliczenia czasów dojazdu do miast i gmin, użyte we wskaźniku dostępności czasowo-przestrzennej);

– Główna Dyrekcja Ochrony Środowiska (dane o zanieczyszczeniach powietrza);

– Główny Urząd Statystyczny (macierze zameldowań międzygminnych);

– Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej (ustanowienie, dane o zdarzeniach ekstremalnych);

– Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa (Klimatyczny Bilans Wodny, wskaźnik jakości agroklimatu);

– Komenda Główna Policji (dane o przestępstwach i wypadkach drogowych);

– Okręgowe Komisje Egzaminacyjne (wyniki egzaminu ósmoklasisty);

– Urząd Komunikacji Elektronicznej (dane o penetracji lokalowej internetem szerokopasmowym).

W szczególności dziękuję Pani Annie Banasik z Polskiej Agencji Prasowej za pomoc w zebraniu danych, w tym kontakty z instytucjami.

1. Założenia i cele

W najogólniejszej definicji jakość życia to stopień zaspokojenia potrzeb człowieka. Potrzeby te klasycznie dzielą się na materialne (bytowe) i niematerialne (duchowe). W zależności od specyfiki przedmiotowej jakość życia można analizować w sferze biologicznej, psychologicznej, zdrowotnej, społecznej, środowiskowej (przyrodniczej), politycznej, edukacyjnej i wielu innych. Terminy bliskoznaczne (ale nie tożsame) to stan rozwoju, warunki życia, poziom życia. Ten ostatni termin jest koncepcyjnie i definicyjnie najbliższy jakości życia (Liszewski 1995).

Przedstawiany ranking powstał w związku z rosnącym zapotrzebowaniem na ocenę stanu zaspokojenia potrzeb człowieka. Wynika to z szybkich przemian społecznych zachodzących w Polsce po 1989 r. i po wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. Polska w ostatnich trzech dekadach znajduje się na ścieżce szybkiego wzrostu gospodarczego, stymulującego poprawę warunków życia. Na modernizację społeczną nakładają się jednak niekorzystne trendy demograficzne, związane z wyludnianiem się większości terytorium kraju, w tym także miast oraz postarzaniem struktury wieku.

Na tym tle nadrzędnym celem raportu jest próba oceny stanu zaspokojenia potrzeb społecznych w Polsce na możliwie niskim stopniu dezagregacji przestrzennej gmin. Niezależnie od szerszych terytorialnie procesów gospodarczych to bowiem

samorządy w znacznym stopniu odpowiadają za stan zaspokojenia usług publicznych. Tak więc prezentowany ranking gmin jest wypadkową trendów regionalnych, często zawartej w tym geograficznej renty lokalizacyjnej, ale także polityki społecznej władz lokalnych, wreszcie samych mieszkańców.

Natomiast cele szczegółowe są metodologiczne, poznawcze i praktyczne:

- wypracowanie możliwie uniwersalnej metodologii, pozwalającej na minimalizację subiektywizmu, jak największą reprezentatywność społeczną oraz możliwość obserwacji wskaźników cząstkowych i wskaźnika syntetycznego w czasie (w różnych latach i okresach);
- rozpoznanie zróżnicowania gmin pod względem jakości życia i występujących w tym zakresie prawidłowości (np. regionalnych);
- monitoring jakości życia i wskazanie nie tylko obszarów o najlepszych cechach, ale także miejsc wykluczenia społecznego;
- większe spopularyzowanie problematyki jakości życia i edukacyjny wpływ na świadomość społeczną w zakresie formułowania potrzeb, związanych z lepszą opieką społeczną, warunkami życia, dostępnością dóbr itp.

Prezentowany ranking jest prawdopodobnie pierwszym tak wyczerpującym i szczegółowym terytorialnie ujęciem nakreślonych wyżej zagadnień

w Polsce. Przy jego opracowaniu wykorzystano zbiór 48 wskaźników, które posłużyły do konstrukcji wskaźnika syntetycznego. W szczególności po raz pierwszy w takim zakresie wykorzystano szereg różnorodnych danych środowiskowych. Wychodzi się bowiem z założenia, że wraz z postępującą urbanizacją i rosnącą antropopresją kwestie jakości środowiska przyrodniczego będą coraz ważniejsze. Rośnie także świadomość obywatelska, dotycząca zagadnień „ekologicznych”. Pomimo olbrzymiego postępu, jaki Polska wykonała po 1989 r. w zakresie ochrony przyrody, wciąż szczególnie niezadowolające są wskaźniki jakości środowiska, w tym stanu powietrza. Dochodzą do tego narastające problemy w retencji wodnej i zjawiska katastrofalne.

Tak więc ranking starano się przygotować w możliwie szeroki, obiektywny sposób. Niemniej jest on subiektywną propozycją autorską, a czas i odbiór społeczny pokaże, na ile może stać się trwałym sposobem oceny jakości życia w gminach Polski.

2 ● *Metodologia*

Istnieje kilka kluczowych problemów w porównaniu mierzalnych aspektów jakości życia, wynikających z odmienności biologicznych, społeczno-zawodowych oraz cywilizacyjno-kulturowych, a niekiedy nawet ideologicznych. W pierwszym przypadku problem polega na tym, że w różnym wieku człowiek ma różne potrzeby, związane zwłaszcza z popytem na różne dobra i usługi, w tym opiekę społeczną. W drugim przypadku odmienność potrzeb wynika ze zróżnicowania gospodarstw domowych i rodzin oraz różnych potrzeb w zakresie codziennej aktywności zawodowej i społecznej. W trzecim przypadku różnice wynikają z odmienności kulturowych – te same potrzeby mają różne znaczenie w różnych kręgach cywilizacyjnych. W sumie analizy jakości życia są niezwykle zróżnicowane.

W proponowanej metodologii ważne stało się określenie kluczowych warunków brzegowych, tj. dla kogo, dla jakich jednostek oraz w jakim zakresie problemowo-przedmiotowym oraz na podstawie jakich wskaźników ma być przeprowadzona analiza.

Grupa docelowa. Ze względu na reprezentatywność zaproponowano, aby grupą docelową była „typowa” polska rodzina i (niemal równocześnie) polskie gospodarstwo domowe, tj. rodzina nuklearna składająca się z rodziców i dzieci w trakcie nauki szkolnej, ale mająca też dziadków posiadających własne i odrębne gospodarstwo (gospodarstwa) domowe. Taki dobór determinuje wybór wskaźników cząstkowych, związanych np. z edukacją, zagospodarowaniem przestrzennym, warunkami mieszkaniowymi itd. Według ostatniego spisu powszechnego (2011) i różnych klasyfikacji, najbardziej „typowe” było gospodarstwo domowe jednorodzinne (65,5%), małżeństwa z dziećmi (49,7%), 4-osobowe gospodarstwo domowe z osobami młodymi i w śred-

nim wieku – 75,4% gospodarstw domowych, koncentrujące 41,6% populacji Polski (GUS 2014). Drugą pod względem liczebności grupą były gospodarstwa domowe jednorodzinne z osobami starszymi (17,7% populacji).

Zakres przedmiotowy. Zaproponowano możliwie kompleksowe podejście do przedmiotu jakości życia, obejmujące wszystkie najważniejsze sfery życia. Odwołując się do najprostszych podziałów ludzkiej aktywności, można posługiwać się kategoriami sposobów, możliwości i warunków (Śleszyński 2004): (1) zamieszkania, (2) pracy oraz (3) spędzania pozostałego czasu (w miejscu zamieszkania lub często poza nim), przeznaczanego na zakupy, konsumpcję, opiekę zdrowotną, edukację, rozrywkę, kontakty towarzyskie, itd. Podział ten nawiązuje do modelu czasoprzestrzennego. Elementem integrującym wymienione kategorie w aspekcie czasowo-przestrzennym są (4) sposoby, możliwości i warunki komunikacji, czyli transport i łączność.

Problem dostępności danych. Regularnie gromadzone i udostępniane dane statystyczne dotyczące poziomu, warunków i jakości życia na całym świecie (nie tylko w Polsce) są ubogie dla niskich poziomów agregacji (miast, gmin). Często nie jest możliwe zasiłenie istniejącą statystyką i konieczne są własne badania. W dostępnych zbiorach danych (głównie GUS) najwięcej jest informacji dotyczących materialnych aspektów sytuacji mieszkaniowej i nasycenia usługami. Najmniej jest lub nie istnieją dane dotyczące „powszechnych” elementów jakości życia (np. czasu traconego codziennie na dojazdy do pracy poprzez zatłoczenie na drogach). Dlatego dla części zagadnień muszą być wykorzystywane wskaźniki skorelowane (pochodne) lub alternatywne. Na przykład o poziomie dochodów gospodarstw domowych możemy

pośrednio wnioskować na podstawie dochodów budżetów gmin z podatków PIT, chociaż dane te są zniekształcone algorytmem wyrównawczym, nic nie mówią o rozwarstwieniu, nie uwzględniają „szarej strefy” i wielu działalności, np. rolnictwa. Być może w niektórych przypadkach wskaźniki trzeba będzie dodatkowo przeważyć w tym zakresie.

Wskaźniki szczegółowe (częstkowe). Do oceny jakości życia w gminach zaproponowano 48 wskaźników szczegółowych. Ich dobór ma charakter autorski, niemniej nawiązują one do doświadczeń klasyfikacyjnych polskiej przestrzeni i gmin, wypracowanych zwłaszcza w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN.

Algorytm obliczenia wskaźnika syntetycznego.

Ranking powstał w oparciu o wskaźnik syntetyczny, będący sumą zestandaryzowanych i znormalizowanych 48 wskaźników częściowych, którym przypisano wagi. Wzór na syntetyczny Wskaźnik Jakości Życia (WJZ) jest następujący:

$$WJZ = \sum_{i=1}^n (S_m w_m + S_{m+1} w_{m+1} + \dots + S_{n-1} w_{n-1} + S_n w_n) = \sum_{i=1}^{48} S_i = \sum_{i=1}^{48} (S_1 w_1 + S_2 w_2 + S_3 w_3 + \dots + S_{48} w_{48})$$

S_n – zestandaryzowana, znormalizowana i zrównana do skali 0-100 wartość wskaźnika szczegółowego;
 w_n – waga wskaźnika szczegółowego n.

Standaryzację danych statystycznych przeprowadzono w sposób klasyczny, tj. według wzoru: $S = (x - \mu) / \sigma$, gdzie: S – wartość wskaźnika po standaryzacji, x – „surowa” wartość wskaźnika, μ – średnia arytmetyczna wskaźnika z 2477 gmin, σ – odchylenie standardowe „surowych” wartości w 2477 gminach. Następnie normalizacja wynikała z dużych rozrzutów zestandaryzowanych wskaźników, zwłaszcza w zagadnieniach dostępności i jakości usług (np. we wskaźniku „doksztalcanie i rozwój osobisty” odchylenie standardowe było w granicach $\sigma = (-0,3; 33,7)$). Stopień normalizacji dla wszystkich wskaźników szczegółowych ustalono na ± 3 odchylenia standardowe (tzn. jeśli jakaś wartość wskaźnika po standaryzacji była mniejsza niż -3 lub większa niż $+3$, zniżano mu wartość właśnie do ± 3). Przy takich „widełkach” zabieg ten zastosowano dla 42 z 48 wskaźników. Ostatnim krokiem w celu lepszej percepcji

było sprowadzenie (przeliczenie) wszystkich wartości wskaźników do przedziału 0-100 według wyprobowanego na podstawie twierdzenia Talesa wzoru:

$$v_n^2 = \frac{v_{max}^2 - v_{min}^2}{v_{max}^1 - v_{min}^1} [v_n^1 - v_{min}^1] + v_{min}^2$$

v_n^2 – nowa wartość wskaźnika (przeliczona do nowej skali 0-100),

v_n^1 – zmieniana wartość,

v_{max}^2 – maksymalna nowa wartość,

v_{min}^2 – minimalna nowa wartość,

v_{max}^1 – maksymalna zmieniana wartość,

v_{min}^1 – minimalna zmieniana wartość.

Dobór wag ma charakter autorski. W odróżnieniu od innych znanych rankingów jakości życia dużą część (około 30% wag) poświęcono środowisku przyrodniczemu, w tym warunkom klimatycznym, meteorologicznym, hydrologicznym, zdarzeniom ekstremalnym i in.

Wyniki dla 2477 gmin zestawiono ogółem i w podziale na typy. To drugie podejście wynikało z faktu bardzo dużego zróżnicowania gmin, w których trudno porównywać wyniki ze względu na różnego rodzaju zróżnicowania wielkościowe i funkcjonalne gmin.

Wyróżniono pięć typów gmin:

A – miasta na prawach powiatu

B – strefy podmiejskie miast na prawach powiatu

C – gminy z siedzibą powiatu ziemskiego

D – gminy miejskie i miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców

E – gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców

Jest to zatem klasyfikacja administracyjno-osadnicza, nawiązująca do klasyfikacji funkcjonalnej P. Śleszyńskiego i T. Komornickiego (2016). W tym strefy podmiejskie miast wojewódzkich pochodzą z delimitacji P. Śleszyńskiego (2013a), a pozostałe strefy podmiejskie wyznaczono w programie ESPON 1.4.2 „Study on urban functions” (opublikowano je w pracy P. Korcelli i in. 2010, s. 46).

Ponadto załączona baza danych pozwala na porównywanie wskaźnika syntetycznego i wskaźników szczegółowych w podziale na województwa, typy administracyjne gmin, obszary cywilizacyjno-kulturowe i in.

3

Wskaźniki szczegółowe i źródła danych

Zestawienie 48 wskaźników szczegółowych przedstawiono w tabeli 1. Duża część danych pochodzi z Banku Danych Lokalnych GUS, a ponadto wykorzystano dane udostępniane publicznie lub otrzymane z: okręgowych komisji egzaminacyjnych, Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, Głównej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Instytutu Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa PIB w Puławach, Komendy Głównej Policji, Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Ośrodka Statystyki Miast GUS w Poznaniu, Państwowej Komisji Wyborczej oraz Urzędu Komunikacji Elektronicznej. Część danych została przygotowana na potrzeby różnych projektów, wykonywanych w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospo-

darowania PAN, jeszcze inna jest wskaźnikami autorskimi P. Śleszyńskiego. Jedna zmienna (długość okresu wegetacyjnego) pochodzi z pracy J. Krużela i in. (2015).

Większość wskaźników została obliczona za 2020 r. lub za ostatnie trzy lata (2018-2020), co wynikało ze zmienności wskaźników w czasie. Ze względu na okres aktualizacji nie udało się zebrać danych do około 10 wskaźników (m.in. PKB, niektóre usługi). Dane środowiskowe mają dłuższy horyzont czasowy. Część wskaźników pochodzi ze starszych okresów, gdyż ich obliczenie jest szczególnie czasochłonne (np. rzeczywisty czas przejazdu samochodem). Podstawowe informacje statystyczne o wskaźnikach przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 1. *Charakterystyka wskaźników szczegółowych wykorzystanych w Syntetycznym Wskaźniku Jakości Życia w gminach*

Kod	Waga		Nazwa		Opis szczegółowy	Okres referencyjny	Źródło
	obszaru	wskaźnika	obszaru	wskaźnika			
W01	23	3	Środowisko naturalne	Klimatyczny Bilans Wodny	Klimatyczny Bilans Wodny, średnia z miesięcy IV-IX	2016-2020 (dane wg dwumiesięcznych par: IV-V, VI-VII, VIII-IX)	IUNG Puławy
W02		2		Okres wegetacyjny	Długość okresu wegetacyjnego	1981-2010	Krużel i in. 2015
W03		1		Agroklimat	Wskaźnik agroklimatu	wielolecie	IUNG Puławy ¹
W04		1		Usłonecznienie	Liczba godzin usłonecznienia	2020	IMI GW
W05		1		Burze	Prawdopodobieństwo występowania warunków sprzyjających burzy (IV-IX)	1966-2010	Atlas Zagrożeń Meteorologicznych Polski (Ustrnul i in. 2014)
W06		1		Gołoledź	Prawdopodobieństwo występowania warunków sprzyjających gołoledzi (X-IV)	1966-2010	Atlas Zagrożeń Meteorologicznych Polski (Ustrnul i in. 2014)
W07		2		Ukształtowanie terenu	Udział powierzchni osiedleńczych o spadkach >3%	wskaźnik stały	SRTM3 (2011), CLC 2018 (GIOŚ) ²
W08		3		Dostępność zieleni	Udział ludności z dostępem do większych płatów (co najmniej 25 ha) zieleni wysokiej (wg CLC 2018: 1.4.1 - Miejskie tereny zielone, 3 - lasy) w promieniu 1 km	2018	CLC 2018 (GIOŚ)
W09		2		Walory estetyczne krajobrazu	Wskaźnik atrakcyjności wizualnej krajobrazu	wskaźnik stały	Śleszyński (2007)
W10		7		Zanieczyszczenie środowiska	Odchylenie od normy stężeń (średnia z BaP, PM10, PM25)	średnia 2019-2020	GIOŚ ³
W11	5	2	Rozwój demograficzny	Obciążenie demograficzne	Liczba osób w wieku 60/65 i więcej lat na 100 osób w wieku 18-59/64 lata	2020	BDL GUS
W12		2		Równowaga płci w wieku małżeńskim	Odchylenie wsp. feminizacji/maskulinizacji w wieku 20-39 lat	2018-2020	BDL GUS
W13		1		Przyrost naturalny	Saldo urodzeń i zgonów na 1000 mieszkańców	2018-2020	BDL GUS
W14	11	1	Rozwój społeczno-ekonomiczny i dobrobyt	Dochód narodowy	Dochód narodowy na 1 mieszkańca w podregionie (Polska = 100)	2018	BDL GUS
W15		2		Budżety gmin	Dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca	2018-2020	BDL GUS
W16		2		Inwestycje mieszkaniowe	PUM oddana do użytku na 1 mieszkańca	2018-2020	BDL GUS

W17		2		Wskaźnik atrakcyjności migracyjno-osadniczej	Saldo pracy migracyjnej (zameldowania ważone odległością) na 1 mieszkańca	2018-2020	macierz zameldowań GUS ⁴
W18		2		Ubóstwo dochodowe	Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej	2019(akt. połowa X)	BDL GUS
W19		2		Wydatki inwestycyjne gmin	Wydatki inwestycyjne majątkowe gmin per capita	2016-2020	BDL GUS
W20	10	3	Rynek pracy	Bezrobocie	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym	2020	BDL GUS
W21		4		Przeciętne wynagrodzenie	Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w powiecie w relacji do średniej krajowej (Polska=100)	2019	BDL GUS
W22		2		Równowaga przestrzenna rynku pracy	Liczba wyjeżdżających do pracy na 100 osób w wieku produkcyjnym ważona odległością	2016	GUS(OSM w Poznaniu)
W23		1		Warunki pracy	Udział zatrudnionych w warunkach zagrożenia	2020	BDL GUS
W24	7	5	Warunki mieszkaniowe	Warunki mieszkaniowe	Powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 mieszkańca	2019	BDL GUS
W25		2		Dostępność ekonomiczna mieszkań	Liczba m2 lokali mieszkalnych w powiecie, którą można kupić za przeciętne wynagrodzenie (sprzedaż na wolnym rynku)	2019	BDL GUS
W26	5	1	Infrastruktura osadnicza i ład przestrzenny	Zwodociągowanie	Udział ludności korzystającej z wodociągów	2019	BDL GUS
W27		2		Oczyszczanie ścieków	Udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków	2020	BDL GUS
W28		2		Rozproszenie osadnictwa	Długość najkrótszego dendrytu między pkt adresowymi na 1 mieszkańca (m)	ok. 2018	punkty adresowe(GUGiK) ⁵
W29	15	2	Zdrowie i bezpieczeństwo	Opieka zdrowotna	Lekarze pracujący wg podstawowego miejsca pracy na 10 tys. ludności	2019	BDL GUS
W30		5		Poziom zdrowia	Zgony osób w wieku do 65 lat na 1000 ludności w tym wieku	2018-2020	BDL GUS ⁶
W31		1		Bezpieczeństwo pracy	Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących ogółem	2019	BDL GUS
W32		2		Bezpieczeństwo społeczne	Przestępstwa na 1000 mieszkańców	2018-2020	KGP ⁷
W33		1		Bezpieczeństwo drogowe	Wypadki drogowe i kolizje na 1000 mieszkańców	2018-2020	KGP ⁸
W34		4		Bezpieczeństwo przyrodnicze	Udział ludności zagrożonej powodzią lub podtopieniem	ok. 2015	IGiPZ PAN, KPZK 2030 ⁹

W35	16	4	Dostępność i jakość usług	Ogólna dostępność do usług publicznych i komercyjnych	Syntetyczny wskaźnik peryferyjności (dostępności) czasowej do ośrodków miejskich różnego rzędu	2018	IGiPZ PAN ¹⁰
W36		2		Edukacja szkolna (poziom podstawowy)	Przeciętna odległość uczniów do szkoły podstawowej	2018	GUS (niepublikowane)
W37		3		Poziom edukacji podstawowej	Średnia z języka polskiego i matematyki w sprawdzianie ósmoklasisty (w stosunku do średniej ogólnokrajowej)	2019-2020	OKE
W38		2		Przedszkola	Miejsca w przedszkolach na 1000 dzieci w grupie wieku 3-6 lat	2018	BDL GUS
W39		1		Żłobki	Miejsca w żłobkach na 1000 dzieci do 3 lat	2020	BDL GUS
W40		1		Dokształcanie i rozwój osobisty	Liczba kursów na 10 tys. mieszkańców (języki obce, komputerowe, plastyczne i in.)	2018-2020	BDL GUS
W41		3		Dostęp do internetu	Udział mieszkańców z dostępem do internetu szerokopasmowego	2020	UKE
W42	6	1	Dzieciństwo, kultura i rekreacja	Potencjał zabytków	Liczba zabytków na 100 km ²	2020	NID ¹¹
W43		1		Infrastruktura kulturalna	Liczba miejsc w salach widowiskowych i kinach na 1000 mieszkańców	2020	BDL GUS
W44		1		Zasoby bibliotek	Zasoby bibliotek na 1 mieszkańca	2020	BDL GUS
W45		1		Instytucje kulturalne	Koła, kluby i sekcje na 10 tys. mieszkańców	2020	BDL GUS
W46		1		Imprezy i wydarzenia kulturalno-artystyczne	Liczba imprez na 1000 mieszkańców	2018-2020	BDL GUS
W47		1		Dostępność rekreacji	Obiekty sportowe na 10 tys. mieszkańców	2018	BDL GUS
W48	2	2	Spójność społeczna	Integracja społeczna	Frekwencja w wyborach samorządowych	ostatnie 2 wybory lokalne (2014, 2018)	PKW

Źródło: opracowanie własne.

Uwagi:

1. metodologia opisana w pracy J. Jadczyżyna (2009);
2. metodologia wskaźnika opisana w pracy P. Śleszyńskiego (2013b);
3. norma = 100%; normy roczne (µg/m³): PM_{2.5} - 20, PM₁₀ - 40, BAP - 1;
4. metodologia wskaźnika opisana w pracy P. Śleszyńskiego (2020);
5. dane obliczyli K. Goch i P. Sudra, zob. też metodologia opisana w pracy P. Śleszyńskiego i P. Sudry (2019);
6. dane tylko dla powiatów, ale oddają stan zdrowotności/opieki lekarskiej z powodu rejonizacji służby zdrowia wg głównie powiatów;
7. wskaźnik ważony rodzajem przestępstw - kryminalne 0,7, niekryminalne 0,3;
8. wskaźnik ważony rodzajem zdarzeń - zabici 0,7, ranni 0,3;
9. wg KPZK 2030 (szacunki liczby ludności zagrożonej powodzią i podtopieniami P. Śleszyńskiego, dane o terenach zagrożonych zostały wyinterpretowane z Mapy Roślinności Potencjalnej Polski opr. pod kier. J.M. Matuszkiewicza (1995) w IGiPZ PAN) - wskaźnik stały. Jest to pośrednio także wskaźnik dotyczący warunków bioklimatycznych, fitosanitarnych itp. (destymulanta);
10. na podstawie rzeczywistych czasów przejazdu (dane obliczył M. Stępniać), brak nowszych danych; zob. także metodologia wskaźnika opisana w pracy P. Śleszyńskiego (2016);
11. liczba zabytków ważona ich wiekiem (im starszy okres powstania, tym zabytek cenniejszy), skala wykładnicza.

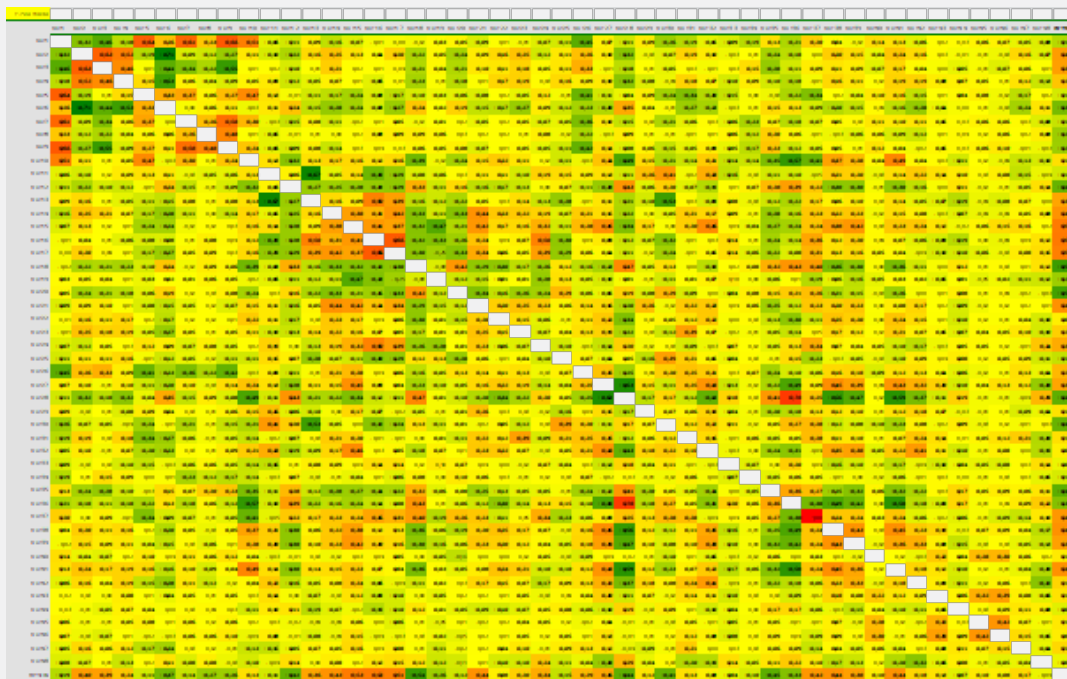
Tabela 2. **Podstawowe informacje statystyczne o zmienności 48 wskaźników w gminach**

Kod wskaźnika	Nazwa wskaźnika	Wartości surowe				Wartości zestandaryzowane	
		min	max	avg	stdev	znormalizowane	skali 0-100
W01	Klimatyczny Bilans Wodny	-124,8	75,9	-76,8	29,1	35,1	19,8
W02	Okres wegetacyjny	185,5	233,0	220,6	8,0	66,5	19,7
W03	Agroklimat	0,8	16,0	10,0	2,4	54,3	18,0
W04	Usłonecznienie	1750,0	2 150,0	1978,8	92,8	57,2	23,2
W05	Burze	9,0	19,0	14,2	2,8	48,3	28,5
W06	Gołoledź	0,8	15,0	9,4	2,2	45,4	18,1
W07	Ukształtowanie terenu	0,0	97,0	20,7	19,2	73,6	24,5
W08	Dostępność zieleni	0,0	100,0	64,9	27,0	35,1	27,0
W09	Walory estetyczne krajobrazu	6,5	39,6	16,8	5,5	61,7	20,2
W10	Zanieczyszczenie środowiska	28,1	339,1	70,0	39,3	74,4	22,1
W11	Obciążenie demograficzne	18,8	82,9	34,2	6,2	54,8	17,6
W12	Równowaga płci w wieku małżeńskim	0,0	0,5	0,1	0,1	68,2	22,1
W13	Przyrost naturalny	-32,0	12,4	-3,7	4,0	50,1	16,1
W14	Dochód narodowy	51,3	295,8	78,3	19,8	30,9	21,3
W15	Budżety własne gmin	752,3	38 124,6	2 130,9	1 199,6	27,1	17,2
W16	Inwestycje mieszkaniowe	0,0	10,1	1,2	1,0	27,8	19,6
W17	Wskaźnik atrakcyjności migracyjno-osadniczej	-6,1	13,2	-0,5	1,4	49,6	14,4
W18	Ubóstwo dochodowe	0,4	27,3	6,4	3,6	64,6	20,7
W19	Wydatki inwestycyjne gmin	448,9	62 326,7	3 804,6	2 264,7	67,5	17,1
W20	Bezrobocie	1,7	24,3	8,4	3,7	62,3	20,6
W21	Przeciętne wynagrodzenie	68,3	162,9	83,6	9,0	35,6	18,7
W22	Równowaga przestrzenna rynku pracy	0,0	23,5	4,1	1,8	57,7	18,0
W23	Warunki pracy	1,2	272,3	42,6	34,9	72,2	21,3
W24	Warunki mieszkaniowe	19,4	83,8	28,9	5,0	38,5	17,8
W25	Dostępność ekonomiczna mieszkań	0,5	3,2	1,4	0,3	46,8	17,4
W26	Zwodociągowanie	0,0	100,0	88,0	16,9	81,6	23,7
W27	Oczyszczanie ścieków	0,0	100,0	54,0	30,3	54,0	30,3
W28	Rozproszenie osadnictwa	1,7	70,2	18,5	10,0	64,2	20,8
W29	Opieka zdrowotna	0,8	81,4	12,5	7,8	32,8	18,9
W30	Poziom zdrowia	2,1	5,1	3,3	0,5	57,3	19,0
W31	Bezpieczeństwo pracy	1,7	13,5	6,3	2,2	58,3	19,3
W32	Bezpieczeństwo społeczne	5,2	117,1	23,6	13,3	69,0	20,3
W33	Bezpieczeństwo drogowe	0,0	6,3	1,0	0,7	67,5	20,7
W34	Bezpieczeństwo przyrodnicze	0,0	100,0	25,1	14,7	64,0	19,9
W35	Ogólna dostępność do usług publicznych i komerc.	0,0	89,7	34,8	11,7	50,3	16,6
W36	Edukacja szkolna (poziom podstawowy)	500,0	7 041,1	1 999,9	878,3	36,2	20,8
W37	Poziom edukacji podstawowej	59,7	147,3	93,8	10,0	49,9	16,4
W38	Przedszkola	0,0	1 552,1	594,9	360,9	38,3	23,3
W39	Żłobki	0,0	639,0	70,4	98,8	18,9	25,9

W40	Dokształcanie i rozwój osobisty	0,0	489,1	4,4	14,4	8,3	17,5
W41	Dostęp do internetu	0,0	1,0	0,4	0,3	40,7	31,7
W42	Potencjał zabytków	0,0	670,7	67,8	44,6	33,1	18,7
W43	Infrastruktura kulturalna	0,0	263,8	15,8	21,5	19,0	22,5
W44	Zasoby bibliotek	0,0	16,5	3,8	1,7	42,7	18,5
W45	Instytucje kulturalne	0,0	76,1	7,3	9,2	20,6	24,6
W46	Imprezy i wydarzenia kulturalno-artystyczne	0,0	519,8	18,1	27,2	17,1	20,0
W47	Dostępność rekreacji	0,0	75,3	8,0	7,9	24,7	22,4
W48	Integracja społeczna	35,6	79,3	56,6	6,1	50,0	16,6

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 1 Korelacje r-Pearsona między wskaźnikami szczegółowymi (WYNIK – wskaźnik syntetyczny WJZ)

Źródło: opracowanie własne.

4 ● Wyniki

Wyniki rankingu w różnych typach zestawień zawarto w tabelach 3-5. W tabeli 3 przedstawiono pierwsze 20 gmin w rankingu ogólnopolskim. Na miejscu pierwszym znalazła się gmina miejsko-wiejska Ożarów Mazowiecki, na drugim – wiejska Michałowice (woj. mazowieckie) i na trzecim – również wiejska gmina Stare Babice. W ten sposób całe podium zajęły gminy położone w aglomeracji warszawskiej. W sumie aż 10 na 20 pierwszych gmin w rankingu pochodzi z tego regionu. Spoza Mazowsza wysoko znalazły się podwrocławskie Kobierzyce (miejsce 4) i Dobra Szczecińska (9). Na miejscach 5, 15, 18 i 20 znalazły się Warszawa, Wrocław, Poznań i Rzeszów. Jediną gminą nieaglomeracyjną jest Kleszczów – jedna z najbogatszych gmin w Polsce, związana z kopalnią i elektrownią bełchatowską.

Ponieważ wyniki te są tylko częściowo porównywalne ze względu na różną specyfikę gmin, w tabeli 5 zestawiono wyniki według typów samorządów. Duże miasta pod względem jakości życia uzupełnia Kraków. W miastach średnich (gminy z siedzibą powiatu ziemskiego) warto zauważyć, że najwyższe wartości wskaźnika osiągnęły ośrodki przemysłowe (Lubin, Nowy Tomyśl, Bełchatów, Środa Wielkopolska, Mielec), dość podobnie było w gminach miejskich i miejsko-wiejskich z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców (Gogolin, Witkowo, Zbąszyń, Pniewy, Wronki). W gminach wiejskich, oprócz wspomnianego Kleszczowa, znalazły się jeszcze Walce, Strzeleczyki, Ustronie Morskie i Rudna.

Na mapie Polski, na której przedstawiono wynik dla wszystkich gmin (ryc. 2), zwraca uwagę obszar ciągnący się od Kaszub poprzez Wielkopolskę, Śląsk (Dolny – bez Sudetów, Opolski i Górny) po Małopolskę (obecne województwo małopolskie i podkarpackie). Ma on charakterystyczny kształt litery L. Jest to

kształt (układ regionalny), zidentyfikowany już dość dawno, bowiem jeszcze w latach 60. ubiegłego wieku przez S. Leszczyckiego (1964) i nazwany przez to „L Leszczyckiego”. Obserwowano na tym obszarze wyższą na tle innych regionów aktywność ludzką i społeczno-gospodarczą. Generalnie wskaźniki jakości życia dla gmin wiejskich korelują z poziomem rozwoju gospodarczego (Bański 2008, Stanny i in. 2018), stanem procesów demograficznych (Wiśniewski i in. 2020), zagospodarowaniem przestrzennym (Węclawowicz i in. 2006) oraz delimitacjami obszarów problemowych (Śleszyński i in. 2017, 2020).

W pozostałych regionach wyraźnie wyższe wskaźniki osiągnęły aglomeracje (szczecińska, olsztyńska, białostocka, warszawska, lubelska). Większym zwartym regionem typowo rolniczym jest Łomżyńszczyzna, znana z rozwoju klastra mleczarskiego. Z kolei na mapie miast (gminy miejskie i miejsko-wiejskie) widać korelację z wielkością ośrodka – im on większy pod względem liczby ludności, tym wskaźnik jakości życia też jest wyższy (ryc. 3). Wyjątkiem jest Częstochowa i Radom, które zajęły odległe miejsca w szóstej i siódmej setce.

Tabela 3. *Gminy z najwyższym wskaźnikiem jakości życia (WJZ)*

Województwa: 02 – dolnośląskie, 04 – kujawsko-pomorskie, 06 – lubelskie, 08 – lubuskie, 10 – łódzkie, 12 – małopolskie, 14 – mazowieckie, 16 – opolskie, 18 – podkarpackie, 20 – podlaskie, 22 – pomorskie, 24 – śląskie, 26 – świętokrzyskie, 28 – warmińsko-mazurskie, 30 – wielkopolskie, 32 – zachodniopomorskie.

Typy administracyjne gmin: m – miejska, mw – miejsko-wiejska, w – wiejska.

Typy funkcjonalne gmin: A – miasta na prawach powiatu, B – strefy podmiejskie miast na prawach powiatu, C – gminy z siedzibą powiatu, D – gminy miejskie i miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców, E – gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców.

Miejsce w rankingu	Nazwa	Województwo	Wynik sumaryczny	Typ administracyjny	Typ funkcjonalny	Liczba ludności (tys., 2020)
1	Ożarów Mazowiecki	14	69,08	mw	B	26,2
2	Michałowice	14	68,13	w	B	18,4
3	Stare Babice	14	67,71	w	B	19,6
4	Kobierzyce	02	67,69	w	B	22,2
5	Warszawa	14	67,65	m	A	1794,2
6	Lesznowola	14	67,58	w	B	29,8
7	Raszyn	14	67,36	w	B	22,0
8	Nadarzyn	14	66,32	w	B	14,4
9	Dobra (Szczecińska)	32	66,28	w	B	25,1
10	Piaseczno	14	65,98	mw	B	86,2
11	Tarnowo Podgórne	30	65,86	w	B	28,9
12	Izabelin	14	65,81	w	B	10,6
13	Kąty Wrocławskie	02	65,40	mw	B	26,0
14	Suchy Las	30	64,76	w	B	18,5
15	Wrocław	02	64,63	m	A	641,9
16	Kleszczów	10	64,58	w	E	6,4
17	Łomianki	14	64,57	mw	B	27,7
18	Poznań	30	64,51	m	A	532,0
19	Rokietnica	30	64,44	w	B	19,3
20	Rzeszów	18	64,33	m	A	196,6

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4. *Gminy z najwyższym wskaźnikiem jakości życia (WJZ) według typów gmin (A-E)*

Województwa: 02 – dolnośląskie, 04 – kujawsko-pomorskie, 06 – lubelskie, 08 – lubuskie, 10 – łódzkie, 12 – małopolskie, 14 – mazowieckie, 16 – opolskie, 18 – podkarpackie, 20 – podlaskie, 22 – pomorskie, 24 – śląskie, 26 – świętokrzyskie, 28 – warmińsko-mazurskie, 30 – wielkopolskie, 32 – zachodniopomorskie.

Typy administracyjne gmin: m – miejska, mw – miejsko-wiejska, w – wiejska.

Typy funkcjonalne gmin: A – miasta na prawach powiatu, B – strefy podmiejskie miast na prawach powiatu, C – gminy z siedzibą powiatu, D – gminy miejskie i miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców, E – gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców

Miejsce w rankingu	Nazwa	Województwo	Wynik sumaryczny	Typ administracyjny	Typ funkcjonalny	Liczba ludności (tys., 2020)
A						
5	Warszawa	14	67,65	m	A	1794,2
15	Wrocław	02	64,63	m	A	641,9
18	Poznań	30	64,51	m	A	532,0
20	Rzeszów	18	64,33	m	A	196,6
25	Kraków	12	63,89	m	A	780,0
B						
1	Ożarów Mazowiecki	14	69,08	mw	B	26,2
2	Michałowice	14	68,13	w	B	18,4
3	Stare Babice	14	67,71	w	B	19,6
4	Kobierzyce	02	67,69	w	B	22,2
6	Lesznowola	14	67,58	w	B	29,8
C						
59	Lubin	02	60,69	m	C	71,7
67	Nowy Tomyśl	30	59,82	mw	C	27,2
85	Bełchatów	10	59,22	m	C	56,4
95	Środa Wielkopolska	30	58,83	mw	C	32,9
132	Mielec	18	57,85	m	C	60,1
D						
92	Gogolin	16	58,96	mw	D	12,6
125	Witkowo	30	58,02	mw	D	13,5
143	Zbąszyń	30	57,55	mw	D	13,8
194	Pniewy	30	56,71	mw	D	12,6
199	Wronki	30	56,67	mw	D	19,1
E						
16	Kleszczów	10	64,58	w	E	6,4
24	Walce	16	63,90	w	E	5,4
34	Strzeleczyki	16	63,63	w	E	7,3
42	Ustronie Morskie	32	62,34	w	E	3,6
43	Rudna	02	62,30	w	E	7,8

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. *Gminy z najwyższym wskaźnikiem jakości życia (WJZ) według województw*

Województwa: 02 – dolnośląskie, 04 – kujawsko-pomorskie, 06 – lubelskie, 08 – lubuskie, 10 – łódzkie, 12 – małopolskie, 14 – mazowieckie, 16 – opolskie, 18 – podkarpackie, 20 – podlaskie, 22 – pomorskie, 24 – śląskie, 26 – świętokrzyskie, 28 – warmińsko-mazurskie, 30 – wielkopolskie, 32 – zachodniopomorskie.

Typy administracyjne gmin: m – miejska, mw – miejsko-wiejska, w – wiejska.

Typy funkcjonalne gmin: A – miasta na prawach powiatu, B – strefy podmiejskie miast na prawach powiatu, C – gminy z siedzibą powiatu, D – gminy miejskie i miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców, E – gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców.

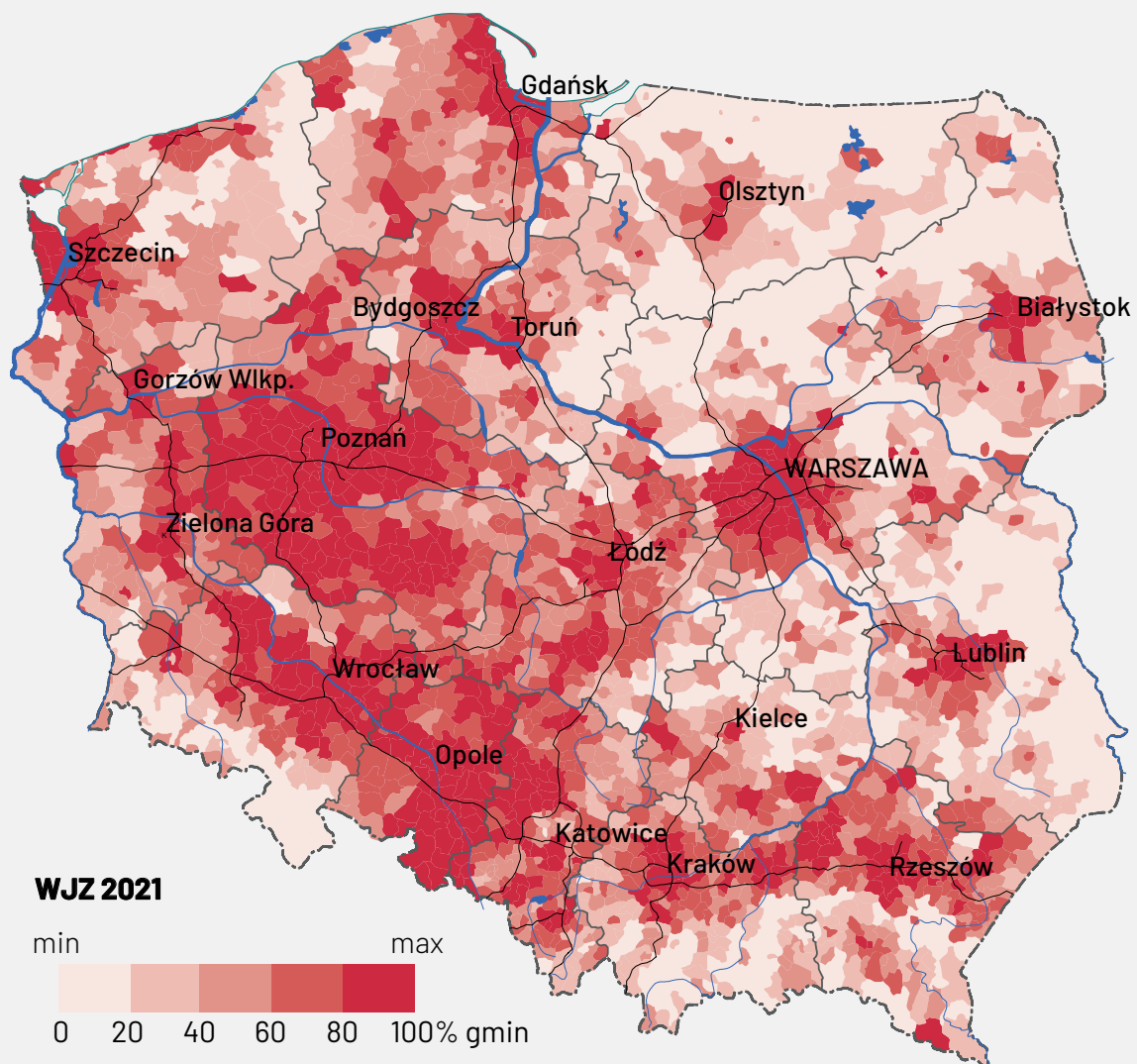
Województwo / miejsce w rankingu	Nazwa	Wynik	Typ administracyjny	Typ funkcjonalny	Liczba ludności (tys., 2020)
02					
4	Kobierzyce	67,69	w	B	22,2
13	Kąty Wrocławskie	65,40	mw	B	26,0
15	Wrocław	64,63	m	A	641,9
21	Długołęka	64,21	w	B	35,1
26	Czernica	63,84	w	B	17,6
04					
36	Osielsko	63,47	w	B	15,3
68	Białe Błota	59,79	w	B	23,2
83	Toruń	59,32	m	A	198,6
118	Bydgoszcz	58,22	m	A	344,1
178	Dobrcz	56,90	w	B	12,0
06					
76	Lublin	59,54	m	A	338,6
87	Puchaczów	59,15	w	E	5,7
105	Głusk	58,64	w	B	12,0
184	Konopnica	56,84	w	B	14,3
220	Łęczna	56,41	mw	C	23,1
08					
33	Zielona Góra	63,68	m	A	140,9
197	Świebodzin	56,68	mw	C	29,8
204	Babimost	56,61	mw	E	6,2
233	Gorzów Wielkopolski	56,24	m	A	122,6
248	Kłodawa	56,03	w	B	8,8
10					
16	Kleszczów	64,58	w	E	6,4
73	Łódź	59,66	m	A	672,2
77	Nowosolna	59,52	w	B	5,2
85	Bełchatów	59,22	m	C	56,4
127	Ksawerów	57,99	w	B	7,7
12					
25	Kraków	63,89	m	A	780,0
45	Michałowice	62,07	w	B	10,9
49	Zielonki	61,99	w	B	23,7
91	Wielka Wieś	58,96	w	B	13,2
153	Tarnów	57,31	m	A	107,5

14					
1	Ożarów Mazowiecki	69,08	mw	B	26,2
2	Michałowice	68,13	w	B	18,4
3	Stare Babice	67,71	w	B	19,6
5	Warszawa	67,65	m	A	1794,2
6	Lesznowola	67,58	w	B	29,8
16					
24	Walce	63,90	w	E	5,4
31	Opole	63,71	m	A	127,8
34	Strzeleczyki	63,63	w	E	7,3
53	Polska Cerekiew	61,26	w	E	4,0
92	Gogolin	58,96	mw	D	12,6
18					
20	Rzeszów	64,33	m	A	196,6
81	Boguchwała	59,34	mw	B	20,9
97	Mielec	58,80	w	E	13,4
106	Krasne	58,61	w	B	11,8
111	Trzebownisko	58,51	w	B	22,6
20					
135	Białystok	57,77	m	A	297,0
193	Wasilków	56,72	mw	B	18,1
202	Bielsk Podlaski	56,62	m	C	25,0
219	Wysokie Mazowieckie	56,41	m	C	9,3
232	Supraśl	56,24	mw	B	16,0
22					
28	Gdańsk	63,76	m	A	470,8
41	Sopot	62,46	m	A	35,3
54	Gdynia	61,21	m	A	245,0
61	Kosakowo	60,62	w	B	16,4
79	Pruszcz Gdański	59,43	w	B	32,2
24					
72	Katowice	59,69	m	A	290,6
112	Krzanowice	58,43	mw	E	5,7
119	Bielsko-Biała	58,19	m	A	169,8
144	Wyry	57,53	w	B	8,6
145	Goczałkowice-Zdrój	57,41	w	B	6,7
26					
274	Kielce	55,85	m	A	193,4
280	Staszów	55,76	mw	C	25,5
338	Busko-Zdrój	55,05	mw	C	32,0
443	Rytwiany	54,19	w	E	6,3
453	Włoszczowa	54,13	mw	C	19,1
28					
40	Stawiguda	63,01	w	B	11,2
51	Olsztyn	61,50	m	A	171,2
207	Lubawa	56,60	m	D	10,4
216	Elbląg	56,46	m	A	118,6

267	Dywity	55,90	w	B	12,3
30					
11	Tarnowo Podgórne	65,86	w	B	28,9
14	Suchy Las	64,76	w	B	18,5
18	Poznań	64,51	m	A	532,0
19	Rokietnica	64,44	w	B	19,3
23	Komorniki	64,09	w	B	31,5
32					
9	Dobra (Szczecińska)	66,28	w	B	25,1
35	Kołbaskowo	63,56	w	B	13,8
42	Ustronie Morskie	62,34	w	E	3,6
58	Szczecin	60,76	m	A	398,3
137	Koszalin	57,73	m	A	106,2

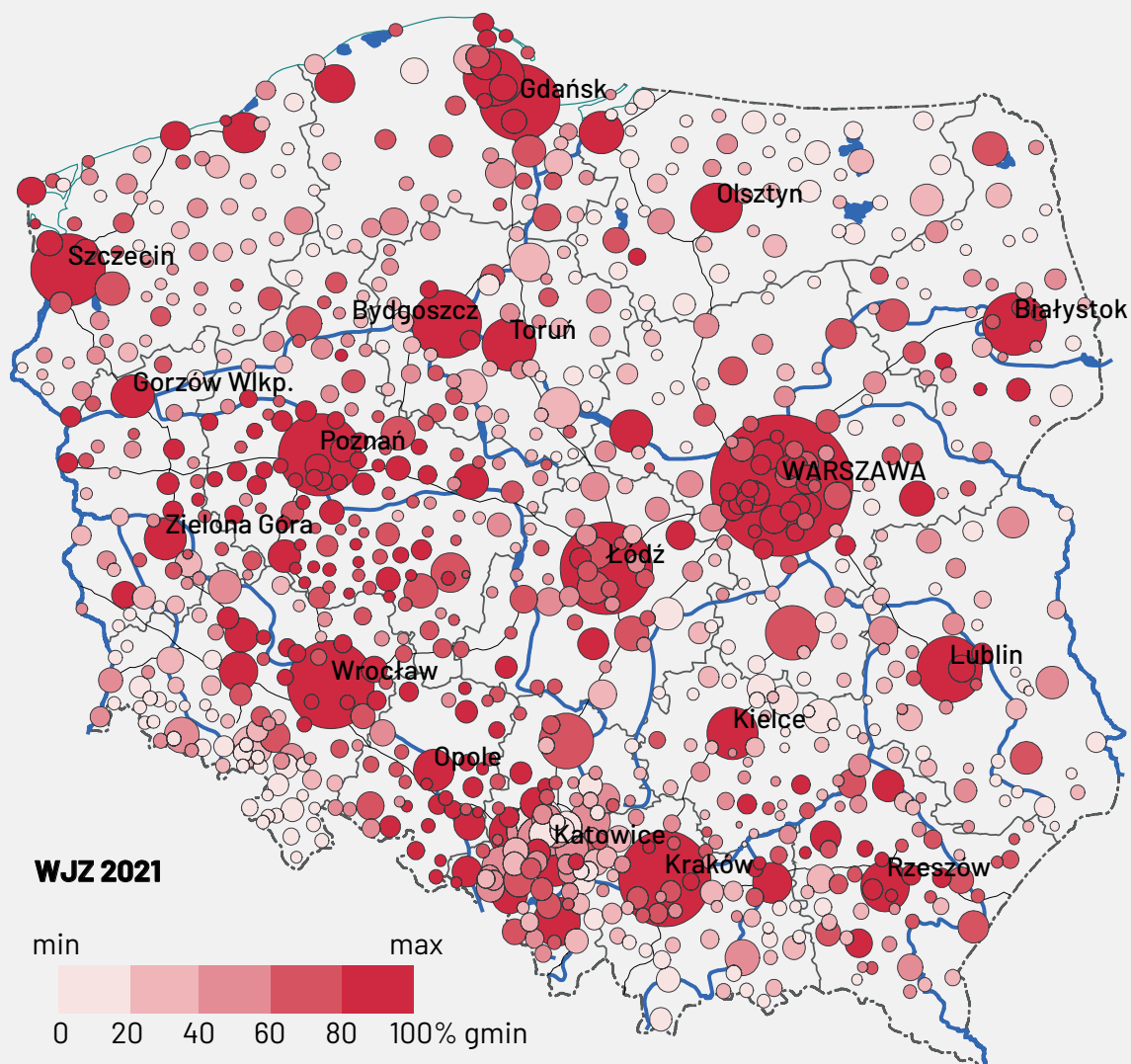
Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 2 Wyniki rankingu „Gmina dobra do życia” w gminach

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 3 Wyniki rankingu „Gmina dobra do życia” w gminach miejskich i miejsko-wiejskich.
Wielkość koła proporcjonalna do wielkości miasta

Źródło: opracowanie własne.

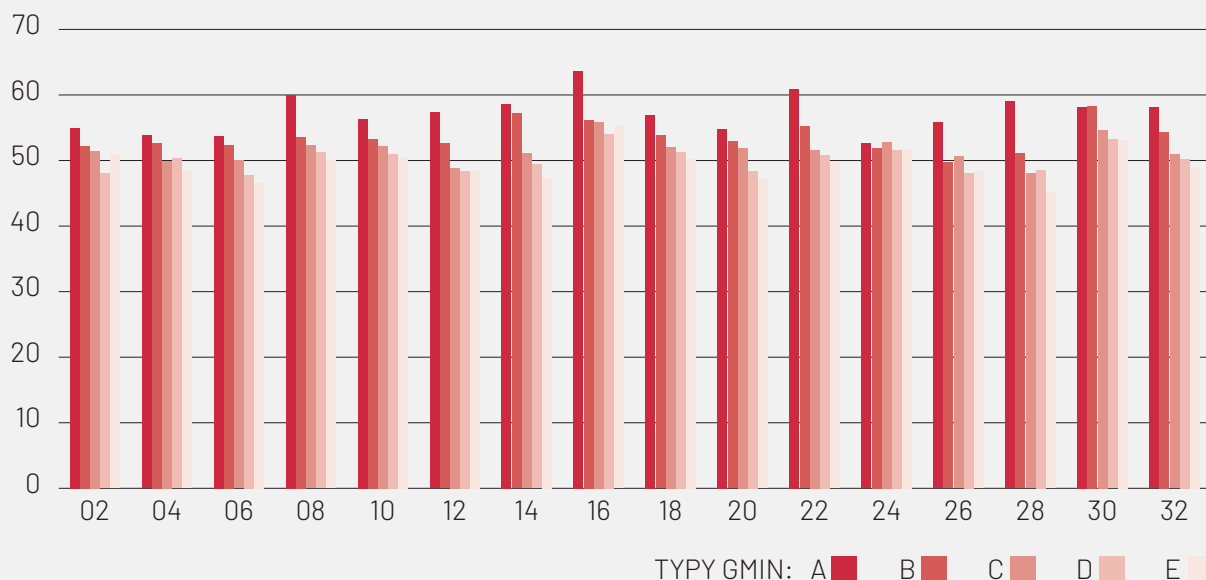
W sumie w rankingu najwyższe miejsca zostały zdominowane przez gminy podmiejskie. Na pierwsze 20 miejsc, aż 15 to gminy tego typu. Sumaryczna jakość życia obejmująca szerokie spektrum wskaźników nie jest tam aż tak zła, jak wynikałoby to z obserwacji urbanistycznych, krajobrazowych itp. (Lorens 2015, Chmielewski i in. 2018). Wysokie koszty suburbanizacji, chaosu przestrzennego itp. są łagodzone innymi wskaźnikami, związanymi z bliskim położeniem w stosunku do rdzeni aglomeracji. Ale warto też zwrócić uwagę, że w wielu gminach podmiejskich

sumaryczny Wskaźnik Jakości Życia okazał się gorszy, niż w miastach rdzeniowych. Dlatego średni wynik gmin podmiejskich (53,9) był niższy, niż miast na prawach powiatu (55,8), co paradoksalnie oznacza przeciętnie gorszą jakość życia (ryc. 4). Warto też zwrócić uwagę, że w niektórych województwach WJZ stref podmiejskich był na poziomie zbliżonym do peryferyjnych gmin wiejskich (dolnośląskie, opolskie). W województwie śląskim wszystkie typy gmin miały zbliżone wartości, co oznacza brak wyraźnej różnicy na plus w przypadku większych miast.

Ryc. 4 Średni wynik Wskaźnika Jakości Życia w typach gmin i województwach

Typy gmin: A – miasta na prawach powiatu, B – strefy podmiejskie miast na prawach powiatu, C – gminy z siedzibą powiatu, D – gminy miejskie i gminy miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców, E – gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców.

Województwa: 02 – dolnośląskie, 04 – kujawsko-pomorskie, 06 – lubelskie, 08 – lubuskie, 10 – łódzkie, 12 – małopolskie, 14 – mazowieckie, 16 – opolskie, 18 – podkarpackie, 20 – podlaskie, 22 – pomorskie, 24 – śląskie, 26 – świętokrzyskie, 28 – warmińsko-mazurskie, 30 – wielkopolskie, 32 – zachodniopomorskie.

Dlatego przyszłościowo trzeba myśleć o restrukturyzacji stref podmiejskich, bo koszty bezładu przestrzennego i rozpraszania zabudowy będą się mścić w przyszłości. W Polsce wyliczono je na 84 mld zł rocznie (Kowalewski i in. 2018) i duża ich część dotyczy obszarów sąsiadujących z miastami, m.in. w zakresie kosztów czasu, traconych na uciążliwe dojazdy do pracy i usług (Lityński i Hołuj 2018). A przecież jakość życia w gminach podmiejskich powinna być wyraźnie wyższa. Dlatego ta wysoka pozycja gmin podmiejskich w rankingu jest nieco „pyrrusowa”.

W dużych miastach nie ma niespodzianek, jeśli chodzi o wysokie miejsca. Zajęły je niemal bez trójmiejskiego wyjątku aglomeracje tzw. wielkiej piątki (Warszawa, Wrocław, Poznań i Kraków). Jako piąty znalazł się Rzeszów, znany z prężnego rozwoju. Jest to jedyne oprócz Warszawy miasto, w którym szacowano przyrost faktycznej (tj. obejmującej populację niezameldowaną) liczby ludności do 2050 r. (Śleszyński 2018). Wysoko, bo na 28 miejscu znalazł się Gdańsk, następnie na 31 miejscu Opole, a na 33 – Zielona Góra. Warto zwrócić uwagę na ten ostatni ośrodek, bo jest to jedyne jak dotychczas przykład

pożądanego połączenia gminy miejskiej i otaczającej ją wiejskiej (tzw. obwarzankowej).

Można zatem obserwować polaryzację kraju, ale granice zaborów i wpływ tzw. opóźnienia urbanizacyjnego czy wielkich przemieszczeń ludności po II wojnie światowej nie są już tak widoczne (np. w województwie warmińsko-mazurskim). Ujawniają się z kolei bariery rzeczne (brak mostów utrudniający przepływ pozytywnych bodźców z aglomeracji). Brak jest jednoznacznego wpływu dróg (autostrady i drogi ekspresowe).

Na podstawie wyników można też sądzić, że przywoływany często podział na Polskę A i B ma coraz mniejsze zastosowanie. Na tzw. ścianie wschodniej wyraźnie korzystnie odstaje północna część województwa podkarpackiego czy wspomniana Łomżyńszczyzna.

Na zakończenie trzeba podkreślić, że wyznaczone obszary gorszej jakości życia pokrywają się z obszarami problemowymi (Śleszyński i in. 2017) i wyludniającymi się od dłuższego czasu (Eberhardt 1989). To porównanie wskazuje na inercję procesów rozwojowych w Polsce.

Bibliografia

Bański J., 2008, Wiejskie obszary sukcesu gospodarczego, *Studia Obszarów Wiejskich*, 14, Komisja Obszarów Wiejskich PTG, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.

Chojnicki Z., Czyż T., 1991, Zróżnicowanie przestrzenne poziomu i warunków życia ludności, *Biuletyn KPZK PAN*, 153, Warszawa.

Chmielewski T., Śleszyński P., Chmielewski S., Kułak A., 2018, Ekologiczne i fizjonomiczne koszty bezładu przestrzennego, *Prace Geograficzne*, 264, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.

Czapiewski K., 2003, Warunki życia w ocenie mieszkańców obszarów wiejskich, [w:] B. Górz, Cz. Guzik (red.), *Współczesne przeobrażenia i przyszłość wsi polskiej*, Komisja Geografii Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PTG, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Instytut Geografii AP w Krakowie, s. 33-49.

Eberhardt P., 1989, Regiony wyludniające się w Polsce, *Prace Geograficzne*, 148, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.

Gucwa-Leśny E., 2002, Zmiany poziomu życia i ich społeczne uwarunkowania, [w:] M. Marody (red.), *Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa, s. 177-199.

GUS, 2014, *Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna – NSP 2011*, opracowanie pod kierunkiem D. Szałyts, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa. <https://stat.gov.pl/spisy-powszechnie/nsp-2011/nsp-2011-wyniki/gospodarstwa-domowe-i-rodziny-charakterystyka-demograficzna-nsp-2011,5,1.html>

Jadczyzsyn J., 2009, Regionalne zróżnicowanie obszarów problemowych rolnictwa (OPR) w Polsce, Instrukcja upowszechnieniowa Nr 163, Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa-PIB, Puławy.

Jażdżewska I. (red.), 2004, Zróżnicowanie warunków życia ludności w mieście, XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Katedra Geografii Miast i Turyzmu UŁ, Łódź.

Korcelli P., Degórski M., Drzazga D., Komornicki T., Markowski T., Szlachta J., Węclawowicz G., Zaleski J., Zaucha J., 2010, Ekspertyza projektu koncepcji przestrzennego zagospodarowania Kraju do roku 2033, *Studia KPZK PAN*, 128, Warszawa.

Kowalewski A., Markowski T., Śleszyński P. (red.), 2018, *Studia nad chaosem przestrzennym*, *Studia KPZK PAN*, 182, t. 1-3, Warszawa.

Krużel J., Ziernicka-Wojtaszek A., Borek Ł., Ostrowski K., 2015, Zmiany czasu trwania meteorologicznego okresu wegetacyjnego w Polsce w latach 1971-2000 oraz 1981-2010, *Inżynieria Ekologiczna*, 44, s. 47-52.

Leszczycki S., 1964, Syntetyczne wskaźniki dla określenia przestrzennej gospodarki narodowej Polski, [w:] S. Leszczycki, J. Grzeszczak, Z. Zajda, A. Kukliński, *Z badań nad problematyką przestrzenną przemysłu Polski*, *Biuletyn KPZK PAN*, 32, s. 7-24.

Liszewski S., 1995, Zróżnicowanie przestrzenne poziomu i jakości warunków życia ludności w aglomeracjach miejskich (program badań, pierwsze wyniki), *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica*, 20, s. 207-221.

Lityński P., Hołuj A., 2018, Koszty migracji wahadłowych ze strefy podmiejskiej do miasta rdzeniowego ośrodków wojewódzkich, *Studia KPZK PAN*, 182, 2, s. 114-162.

Lorens P., 2015, Współczesne przemiany struktury miast i obszarów metropolitalnych, [w:] A. Kalinowska (red.), *Miasto idealne – miasto zrównoważone*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 141-152.

Matuszkiewicz W., Faliński J.B., Kostrowicki A.S., Matuszkiewicz J.M., Olaczek R., Wojterski T., 1995, *Potencjalna roślinność naturalna Polski. Mapa przeglądowa 1:300 000. Arkusze 1-12*, IGiPZ PAN, Warszawa. <https://www.igipz.pan.pl/Roslinnosc-potencjalna-zgik.html>

- Piasny J., 1993, Problem jakości życia ludności oraz źródła i mierniki ich określenia, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 2.
- Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł., 2018, Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III. Struktury społeczno-gospodarcze, ich przestrzenne zróżnicowanie i dynamika. EFRWP, IRWiR PAN, Warszawa.
- Szlajfer F., 1991, Poziom życia. Zarys podejść i koncepcji, [w:] M. Rościszewski (red.) *Zmiany w światowej przestrzeni społeczno-gospodarczej*, Dokumentacja Geograficzna, 6, IGiPZ PAN, Warszawa, s. 59-72.
- Śleszyński P., 2004, Warunki życia w Warszawie w świetle dostępności przestrzennej mieszkańców do wybranych usług na początku XXI wieku, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Zróżnicowanie przestrzenne warunków życia ludności w mieście (aglomeracji miejskiej)*. XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, UŁ, Łódź, s. 77-86.
- Śleszyński P., 2007, Ocena atrakcyjności wizualnej mezoregionów Polski, [w:] K. Ostaszewska (red.), *Znaczenie badań krajobrazowych dla zrównoważonego rozwoju*. Profesorowi Andrzejowi Richlingowi w 70. rocznicę urodzin i 45-lecie pracy naukowej, UW WGiSR, Warszawa, s. 697-714.
- Śleszyński P., 2013a, Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw, *Przegląd Geograficzny*, 85, 2, s. 173-197.
- Śleszyński P., 2013b, Propozycja kompleksowej koncepcji wskaźników zagospodarowania i ładu przestrzennego, *Biuletyn KPZK PAN*, 252, s. 176-232.
- Śleszyński P., 2016, A synthetic index of the spatio-temporal accessibility of communes in Poland, *Geographia Polonica*, 89, 4, s. 567-574.
- Śleszyński P., 2017, Wyznaczenie i typologia miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, *Przegląd Geograficzny*, 89, 4, s. 565-593.
- Śleszyński P., 2018, Demograficzne wyzwania rozwoju regionalnego Polski, *Studia KPZK PAN*, 183, s. 225-247.
- Śleszyński P., 2020, Koncepcja nowego wskaźnika atrakcyjności migracyjnej i jego zastosowania, *Czasopismo Geograficzne*, 91, 1-2, s. 37-58.
- Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T., 2017, Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych, *Prace Geograficzne*, 260, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Śleszyński P., Herbst M., Komornicki T. i in., 2020, Studia nad obszarami problemowymi w Polsce, *Studia KPZK PAN. Cykl Monografii*, 7/199, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Warszawa.
- Śleszyński P., Komornicki T., 2016, Klasyfikacja funkcjonalna gmin Polski na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego, *Przegląd Geograficzny*, 88, 4, s. 469-488.
- Śleszyński P., Sudra P., 2019, Zastosowanie metody minimalnego drzewa rozpinającego (najkrótszego dendrytu) w ocenie efektywności i spójności sieci osadniczej województwa mazowieckiego, *Przegląd Geograficzny*, 91, 2, s. 61-80.
- Ustrnul Z., Wypych A., Henek E., Czekierda D., Walawender J., Kubacka D., Pyrc R., Czernecki B., 2014, *Atlas Zagrożeń Meteorologicznych Polski*, Wyd. Attyka, Kraków.
- Węclawowicz G., Bański J., Degórski M., Komornicki T., Korcelli P., Śleszyński P., 2006, *Przestrzenne zagospodarowanie Polski na początku XXI wieku*, Monografie, 6, IGiPZ PAN, Warszawa
- Wiśniewski R., Mazur M., Śleszyński P., Szejgiec-Kolenda B., 2020, Wpływ zmian demograficznych w Polsce na rozwój lokalny, *Prace Geograficzne*, 274, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Zienkowski L., 1979, *Poziom życia. Metody mierzenia i oceny*, PWE, Warszawa.
- Ziobrowski Z., 1992, *Mierniki jakości przestrzeni miejskiej, Poprawa Funkcjonowania Gospodarki Miejskiej*, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa.

PATRONATY

Honorowy patronat
Prezesa Rady Ministrów
Mateusza Morawieckiego

ZWIĄZEK
MIAST
POLSKICH

UNIA
METROPOLII
POLSKICH
IM. PAWŁA ADAMOWICZA

Unia Miasteczek Polskich

PARTNERZY

